

HALAK

Böjtelő hava, Böjtmás hava

Üszögös Szent Péter napján (február 22.) már reccsen, törik a jég, de különösen igazzá Jégtörő Mátyás (február 24.) ünnepén válik ez. Mindaz, ami a Vízöntő időszakában részekre, darabokra bomlott szét, az a Halak enyhületében nyálkás uszadékká lesz. A tavaszelőn földre került mag is fölradja mag-létét, halálra válik, hogy a belőle sarjadó életnek táplálója lehessen.

A Halak ideje, a nagyböjt hat hete kettős tulajdonságú, hiszen ilyenkor már feszül a rügy az ágakon, fényesedik a füvek töve, s a gyökeret eresztett magból kibújik a csíra. A Halak időszaka olyan mint jelölője, amely ezüstös, hideg pikkelyével az elmúlást idézi, a halált, minden élet alapját, ágát; de a hal az aki ezernyi ikrát rak, ő a legszaporább élet is egyben. S a Halak időszaka miképpen a hajnali mocsár: a szuszogó, gőzölgő, bűzös halálhely, amelyben mindig jelenvaló az oszló, az áldozat, de amelyben minden pillanatban ott van a sokféle születés is. A mocsár maga rút, sötét, gyászos, de a virágok virága, a tavirózsa rajta virít. A mocsár mélye súlyosabb minden másnál, ám a szinte testtelen molnárika a mocsár hártya-vizén érzi igazán jól magát.

A régiségben együtt volt az ember e kettősséggel. Hamvazószerdától húsvét hajnalig böjtölt, és e böjt nem csak a zsíros ételektől való tartózkodást jelentette. „Eltemette a hegedűt”, nem mulatozott, s akik farsang végén házasodtak össze nagyböjtben nem ölelkeztek (hiszen a házasságban a halál első lépcsőfokára léptek; életük, miképpen a magé, áldozat lesz, táplálója a csírának, majdan – reményük szerint – fészeknyi gyermekáldást hoz számukra). Az öregek a határkereszteket keresték föl körmenettel, s „hívták haza” énekükkel a messze földön elhalt hozzátartozókat is, hiszen a halálnak teljesnek kellett lennie, hogy teljes lehessen húsvétkor majd az élet újulása, a feltámadás is. De a nagyhét igazából a gyerekek örömét adta: a felnőtt legények s lányok, akik ilyenkor mulatságon nem találkozhattak, énekszóra körtáncot jártak, s játszották a gyerekek játékait, a kígyózót, az ostorost, s a kisgyerekek velük játszhattak – most nem zavarták el őket. A gyermek „napsugárra vágyakozó”, felnőtté lenni akaró csíra-kedve teljesült eképpen; s piros gyereköröm segítette a kertben s a határban is az újulni készülőt.

A Halak kettősségét legteljesebben a hajdani moldvai csángó lány viselkedése mintázta. Hamvazószerdától nagypéntekig nem fésülködött, haja kesze-kuszasága egy volt a körülötte lévő áldozati halállal, s ezt segítette viseltes ruhája is; de már készítette az újat, szötte, varrta a húsvéti új ruhát, segítve ezzel a bontakozást. Régen a húsvéthajnalon föltámadó Jézus mindenkit új ruhában köszönthetett. Ha más nem, keresztszülőtől kapott új ing jelezte rajtunk, bennünk a változást.

A föld alatt feszülő csíra, a pattani készülő rügy adta s adja hetedik évéig az emberélet, a kisgyermekkor tartalmát – a Halakban áldozat okán újulni készülő mindenek.

Február 24. Mátyás apostol

(Apostol, vértanú; szekercével fejezték le.)

Júdás árulása után az apostolok mást választanak a helyére; a szentlélek Mátyást jelöli társukul (Pál mellett ő az, akit Krisztus nem földi élete során hív el apostolnak). A Szentírás így mondja el a történetet: „Azokban a napokban felállt Péter a testvérek között – mintegy százhusz emberből álló sokaság volt együtt –, és így szólt: »Férfiak, testvérek! Be kell teljesednie az Írásnak, amelyet a Szentlélek megjövendölt Dávid szája által Júdásról, azoknak vezetőjéről, akik elfogták Jézust. Ő közénk tartozott és részes volt ebben a szolgálatban. Telket szerzett azonban a gonoszság bérén, azután felakasztotta magát, kettérepedt és minden bele kiomlott.» (ApCsel,115-18) „Ennélfogva szükséges, hogy azok közül a férfiak közül, akik együtt voltak

velünk minden időben, amikor az Úr Jézus közöttünk járt-kelt, kezdve János keresztségétől addig a napig, amelyen felvétetett tőlünk, ezek közül valaki velünk együtt az ő feltámadásának tanúja legyen.« Kijelöltek tehát kettőt: Józsefet, akit Barzabásznak, melléknevén Jusztusznak hívtak, és Mátyást. Majd így imádkoztak: »Urunk, aki mindenkinek a szívét ismered, mutasd meg a kettő közül az egyiket, akit kiválasztottál, hogy átvegye ennek a szolgálatnak és apostoli hivatásnak a helyét, amelyet Júdás hűtlenül elhagyott, és eltávozott az őt illető helyre.« Azután sorsot vetettek rájuk, és a sors Mátyásra esett, akit a tizenegy apostol közé soroltak.” (ApCsel. 1, 21-26)

Mátyás már Keresztelő János színre lépése óta Krisztus tanítványa, egy a 72 közül; de jelen van számos csodájánál, ott találjuk őt az apostolokkal pünkösdkor, majd a hagyomány szerint 33 éven át a zsidók országában hirdeti Krisztust. Ananiás a főpap látván, hogy milyen sokan térnek meg Mátyás apostolkodására, megvádolja őt, ám Mátyás Szentlélekkel eltelve bizonyítja nekik, hogy Jézus a Messiás, akit mindig is vártak. Erre dühödten istenkáromlónak bélyegzik őt, a városon kívül hurcolják és megkövezik. Végül egy római katona üti le a fejét. Erekyéi Rómába, majd onnan Trier városába kerülnek.

„Mátyás szekercével töri a jeget”; „Mátyás ront, ha talál, ha nem talál: csinál” – mondogatták a régiek. A mohácsi magyarok mesélik, hogy az Úr városukba küldte Mátyást jeget törni. A szekcsiek azonban pálinkával itatták, így Mátyás visszafordult: elmaradt a jégtörés. Ezután Isten Gergelyt (március 12.) küldte a földre, őt meg a bárriak tartották vissza, borral. Végül József (március 19.) küldetett a tavaszváró emberek közé, aki baltájával meg is törte a Duna jegét.

Kisszombaton, ha fagyot hoz e nap akkor jeget olvasztanak, hogy elkerüljék a nyári jégverést. Azt is tartották a régiek, hogy Mátyás viszi el a havat és szúrujjából kiereszti a pacsirtákat. A madaraknak Mátyás osztja ki a sípokat.

Az esztendő körében szeptember 1-je, Egyed, a „szarvas-mentő” szent napja lelkünk szarvasságát hozza. A szarvasban boldogasszonyi fény-óhajtásunk testesül-lelkesül. Eleink világában Mátyással a szarvas-óhajtást betöltő fényhozó madár ideje érkezik. E napon a fiúgyerekek fűzfasípot készítettek maguknak, a kisebbeknek apjuk, öregapjuk tette ezt, s a madarakkal együtt sípolni kezdett az egész Kárpát-haza gyermekserege. (a külső és belső – emberi – természet egymásra talál, összhangba olvad, együtt dicséri Istent!)

„Mátyás ugrása” – szökőévben 25-ére ugrik névünnepe. Jege gyenge termést, de bőhalú vizeket ígér. Göcsejben „Mátyás csukájának” nevezik azt a halat, amelyet e napon kifognak, bárminő fajta legyen is az. A csukát a régi szegedi halászok szent hálnak tekintették. A csuka ragadozó volta minden bizonnyal a Halak időszakának áldozatára utal. Hunyadi Mátyást, fényes királyunkat, akinek „névadója” az apostol Mátyás, a Halak időszakában, nagyhét derekán a Duna jegén állva választották királlyá. Hunyadi Mátyás a Szent Koronát III. Frigyes-től hatalmas véráldozat, a nemzet áldozata által óriás összegért visszaváltotta; Mátyásnak kötelezvényt kellett aláírnia, miszerint ha törvényes fiúutód nélkül hal meg, akkor a magyar királyi trón a Habsburgok birtoka lehet. Született ugyan fiúgyermek, de szülés közben az édesanyát és fiát is elvette-elvitte az Isten; így törvényes fiúörökös nem adatott. A polgárlánytól törvénytelenül született fiút, Corvin Jánost a Szent Korona nemessége nem fogadta el, bár apja tucatnyi várat és birtokot íratott javára. (Amint Istvántól is elvette Imre herceget az Úr, úgy Mátyás is kezdetben ágál az isteni döntés ellen, s nehezen nyugszik meg Isten akaratában. Életével végül mégis hatalmas áldozatot hoz.)

Mátyás koronázása is a nagyhétre esik; így kimondva-kimondatlanul is a jézusi keresztutat vállalva kezdi meg uralkodását – uralma így válik hasonlóvá Krisztuséhoz, ígérve nemcsak a nemzet szenvedését és kínhalálát (mely 1920-ban, Trianonban be is következett), de egyúttal felmutatva a megváltást, a feltámadást is („Népek Krisztusa, Magyarország”)! A székely családok a trianoni gyalázat után ezer sebből vérezve Csíksomlyón a Jézus-hágóra tizennégy stációkeresztet állítottak. Az ötödik állomás képén a keresztvitelében megroggyant

Krisztust látjuk, akinek ekkor a római katonák kényszerítésére Cirenei Simon segít cipelni az elviselhetetlen terhet. E kép alatt a következő szöveg található: „Keresztviselő Krisztusom, taní(t)sd meg székely népemet, hogy nagy lélekkel hordozza keresztjét!” Az áldozat vállalásának ezen mondata lényegét tekintve az egész nemzetet jellemzi; úgy az is, amit országszerte még napjainkban is hallani: „aki elfogadja nagypéntekét, annak lesz feltámadása”.

MÁRCIUS, BÖJTMÁS HAVA

Március 12. Gergely

(Teljes nevén Nagy Szent Gergely, mondai nevén „Sziklához láncolt Gergely”, az angolszászok térítője; a gregorián „atyja”; 540-†604.)

Bencés szerzetes, majd pápa; egyháztanító, a középkori műveltség egyik legnagyobb alapozója. Nevéhez fűződik az egyházi ének hagyományos rendszerezése.

Gergely Rómában született nemes szülőktől, 540-ben. Édesapja, Gordián, tanácsos volt, jelentős vagyonnal. Azonban fia születése után Istennek szentelte magát, szerepként folytatta életét. Felesége, Sylvia pedig – férje példáját követve – apácának állt. Gondos nevelése okán Gergely minden tudományban gyarapodott olyannyira, hogy Toursi szent Gergely szerint a nyelvészet, szónoklat, bölcsészet, egyházi és világi jogtudományokban nem volt hozzá fogható. II. Iustinus császár 574-ben Róma praetorává tette őt, s Gergely feladata lett a város (és környéke) rendjének és békéjének oltalmazása. Atyja halála után vagyona egy részét elosztogatva az örökölt szicíliai birtokokból ugyanott hat kolostort alapít; Rómában pedig saját lakását teszi a szent András-zárda alapjává, ahová azután 575-ben maga is belép. Ezután minden idejét a szent iratok tanulmányozásának és a böjtnak, imádságnak szenteli. Böjtje olyan szigorú, hogy még társai is sokallják, és egészsége komolyan megrendül. Nagyszombat lévén igen megszomorodik, hogy böjtjét nem folytathatja így társát (Eleuthért) kéri, hogy járjon közben érte Istennél: közös templomi imádságukra Gergely rögtön felépül. A szegényeket olyan bőkezűen segíti, hogy többször Isten csodája menti csak meg a kolostort az anyagi csődtől. Az idős betegeket „atyámnak” szólítja, és hogy egyről se feledkezzen meg, nevüket felírja; minden hónap elején bort, gabonát, sajtot, húst, halat és olajat oszt szét közöttük. Mikor egyszer egy távoli utcában levő koldus halálának híret vette, napokig nem nyúlt ételhez: a maga hanyagságát okolta a szerencsétlen haláláért.

Egy alkalommal a piacon átmenet szép természetű, szőke rabszolgákat látott. A kérdésre adott válasza, miszerint honnan valók s kifélék, mondván e pogány népek „angolok”, felkiáltott: valóban angyali lények! De pogányságukat nem szenvedhette, s a pápánál kieszközölte, hogy térítőként közéjük mehessen. Ám a nép annyira szerette Gergelyt, hogy mikor a pápa a szent Péter-templomban megjelent, a hívek könyörgésére kénytelen volt Gergelyt visszahívni a városba. Maga helyett végül később, 596-ban szent Ágoston apátot 40 Benedek-rendi szerzetessel küldte a szigetre, akik a következő évben Canterbury-ben értek partot, s még ezen év karácsonyán tízezer angolt kereszteltek meg, Ágostont pedig Anglia első püspökévé szentelték.

Gergely hamarosan a római egyház 7 szerepapa közé soroltatott. Benedek utódja, II. Pelágus pápa Konstantinápolyba küldte őt, ahol társaival hivatala mellett is folytatta a szerzetesi életet. Gergely kivívta Tiberius és Mauritius császár tiszteletét is, utóbbi gyermeke keresztatyjává választotta őt.

A pápa 584-ben visszarendelte Rómába, aki a császár által neki ajándékozott szent András apostol karját, és Lukács evangélista fejerekléjét vitte magával. A tengeren iszonyatos vihar támadt, olyannyira, hogy az utasok megáldozva készültek a halálra. A hajó épségben a

nápolyi királyság partjaihoz ért, azonban amint partot értek a rajta utazók, rögvest elsüllyedt – e csodát mind Gergely imájának tulajdonították.

Gergely került a magas tisztséget és pompát; mikor társai apátul választották, csak a pápa parancsára volt hajlandó elfogadni e tisztséget. Később a pápa titkos tanácsosává tette, megkérdezése nélkül nem fogott fontos ügyek intézésébe. Egy alkalommal, mikor a Tiberis megáradt, sok kígyó és sárkány tört az örök városra, s döghalál támadt, mely a pápát sem kímélte. Mikor II. Pelagius 590 február 8-án meghalt, a nép egyhangúlag Gergelyt kiáltotta ki pápának. Hiába írt a császárnak Konstantinápolyba, leveleit elfogták; hiába fogta menekülőre, a rómaiak útját állták; hiába az álruha, s hiába vitette magát vidéki kereskedők által kosárba rejtve egy eldugott barlangba: a barlang fölött fényoszlop jelezte rejtekét, s a hívek boldogan vitték vissza az örök városba. (Az Érdy-kódexben megőrzött legendája szerint fényes kőláb jelent meg a feje fölött, amely nyomra vezette az őt keresőket; végül szent angyalok emelték a pápai trónra. A láb ezen időszak jelölője: az egész nagy korszak, a világhónap Krisztus születésétől a Halak világhónapja; a keresztény világban nem véletlenül tartják számon Krisztus lábnyomát. Jézus az Utolsó Vacsorán az apostolok lábát mossa meg (Jn.13,2-27); a bűnbánó asszony pedig Jézus lábát mossa meg és illeti drága kenettel (Lk.7,37-38) – így utalva a Halak áldozatára. Jézus maga mondja: „E gonosz és házasságtörő nemzedék jelet kíván, de nem kap más jelet, csak Jónás jelét.” (Mt.16,4) Jézus a keresztény ábrázolásokon rendszeresen szerepel hal formájában, ezzel is hirdelve az áldozatból támadó életet, a halálon aratott örök győzelmet, a Feltámadást.)

590 szeptember 3-án Gergelyt püspökké szentelték, és a pápai trónra lépett. A római fejedelemség és az ötvárosi helytartóság a görög birodalom alá tartozott; Arius tévtanai újra lángra kaptak, Nestorius és a donatisták tévelygése is elterjedt, és Spanyolországban, északon is eretnekmozgalmak kaptak lábra; az egyházi fegyelem meglazult; a tudományos központokat a háborúk szétzilálták; a kolostorokat feldúlták a fosztogatók; az örök városban pestis pusztított. A döghalált a Lukács-evangélista által festett Mária-képpel állította meg Gergely, amelyet körmenettel hordoztatott végig a városon. Látomásában ekkor a Crescenzia-vár fölött Isten szent angyala megtörölte véres, öldöklő kardját, s a hüvelyébe dugta. Az erősség emiatt az „Angyalvár” nevet kapta.

Gergely megszilárdította a kolostori fegyelmet, küzdött a korrupció ellen, iskolákat nyitattott, bőkezűen támogatta a szegényeket. Megreformálta a liturgiát, egészen az apostolokig követve a szentmise rítusát, megtisztítva és egységesítve; az egyházi zenét pedig rendszerezte: összegyűjtötte, kiválogatva belőle az Isten tiszteletére alkalmas dallamokat, s örök időre használni rendelte őket. Egy alkalommal a piacon átmenve húsvét örömről elmélkedett, s az angyalokat hallotta Alleluját énekelni. Azonnal hazasietett, s leírta a hallottakat – ez a mai ismert „Regina coeli laetare” antifóna. Isten imádása, a liturgia elválaszthatatlan a zenétől, az énektől. Krisztus születése ünnepén is angyalok énekelnek: „Dicsőség a magasságban Istennek!” (Lk.2,13-14) – később a szentmise állandó része, a Gloria lesz ezen ének. Az ének – akárcsak az imádság – a „lélek anyanyelve”; szent Ágoston szerint „aki énekel, az kétszeresen imádkozik”. A lélekből legközvetlenebbül imádság, ének, sőt „énekelt imádság” képében tör fel az Istenhez fohászokó sóhaj (a moldvai csángók szerint az ének a lélek „szellőztetője”, épen tartója). Nem véletlen, hogy a liturgiát és az egyházi zenét egyszerre, elválaszthatatlan egységben újítja meg Gergely.

A liturgiában a mai napig a gregorián a meghatározó, mellette az orgona szerepelhet csak (de az is csak kísérő, „támasztó” jelleggel) – ennek okát az adja, hogy hasonlóképp az emberi hanghoz az orgona képes a hangot – elvileg – korlátlanul, „időtlenül” tartani, zengeni (ha csak ketten is énekelnek már megoldható, hogy nem egyszerre vegyenek levegőt, így – átfedéssel – bármely hang „végtelenül” kitartható) A hang ugyanis a szó ünnepi ruhája, s az ének háromszorosan is az: a liturgiában elhangzó szó pedig Isten Igéje, mely örökkévaló – ezért egyedül olyan megszólaltatás méltó hozzá, mely ezen „örökkévalóságot” képes természetes

módon megidézni. Az énekhang az elsődleges „eszköze” a zenének, mely mindig kéznél van és közvetlenül, a legelőbb módon szólal meg általa a lélek. Ünnepi misében ma is énekeljük az imádságokat, sőt, az hagyományosan az evangéliumot is éneklí a pap! Sok gregorián dallam válik később népénekké, és él a mai napig is népünk ajkán. Az ének kiemel az időből, a lét fölé emeli a lelket, Isten közelében pedig minden földi megpróbáltatás értelmet, és isteni segítséget nyer. Nem minden gregorián dallamnak szerzője ő maga, ezek java része későbbi, ám a kegyes hagyomány – érdemeire való tekintettel – Gergelyhez kapcsolta őket, amint ugyanezen szenthagyomány szent Pálnak tulajdonította azon leveleket is, melyek az apostoli tekintéllyel bírnak, jóllehet nem Pál a szerzőjük.

Az Egyházban elburjánzó, alkalmasint mértéktelen méltóságok halmozása ellen Gergely úgy lépett fel, hogy magát mindenben utolsónak tartva folytonosan az alázatot gyakorolta: önmagát „Isten szolgáinak szolgája” névvel nevezte, s ezen címet a római pápák azóta is megtartották.

604 március 12-én tért meg Teremtőjéhez; Rómában a szent Péter-templomban nyugszik, azonban az „örök városban” három templom is viseli nevét.

Az Érdy-kódex előadása szerint egyszer, amikor cellájában éppen a Szentírást olvasta, Isten angyala hajótörött képében alamizsnát kért tőle. Gergely hat ezüstpénzt adott neki. Amikor a hajótörött újra eljött, ismét pénzt kapott. Harmadszorra Gergely már csak az ezüsttálcát tudta neki adni, melyen édesanyja szokott élelmet küldeni. Mind az ezüst pénz, de a tálca is egyaránt a halpikkelyre és magára a halra utalnak nemcsak színükkel, de formájukkal is.

A szent pápához a középkorban a tisztítóútzben szenvedő lelkekért is könyörögtek. Egyik középkori legendájában egy kételkedő asszony szeme láttára imádságával Krisztus ujjává változtatta át a szent ostyát („Gergely pápa miséje”). Ez nálunk Varga Lajos verses átköltésében vált széles körben ismertté: „A tengeri sziklák rabja, vagy Szent Gergely pápa élete”. A Székelységben és az Alföldön ennek meseváltozata is megtalálható (így Istensegítsen, Gyergyószentmiklóson, Besenyőtelken, Hódmezővásárhelyen és Magyaregreden gyűjtött mesékben is szerepel). A történet így szól: „Nagy Szent Gergely pápa (+604) egyik miséje előtt egy asszony elhozta magával a szokásos adományt s az oltárra tette. Szentáldozáskor a pápa az asszonyt meg akarta áldoztatni és már kimondotta a szavakat: „Az Úr Jézus teste őrizze lelkedet az örök életre.” Erre gúnyosan fölkacagott az asszony. A szentmise után a hívek jelenlétében megkérdezte az asszonyt, hogy miért nevetett a szentáldozáskor. Hosszabb vonakodás után ezt mondta: „mert azt a kenyeret Krisztus testének nevezted, amit én saját kezemmel sütöttem”. A hitetlen asszony válasza után a hívekkel együtt térdre borult a pápa visszamaradt szentostya előtt s imádkozott; mikor felállt, a szentostya hús színt kapott. Ezt felmutatta a hívek előtt; majd ismét térdre borult a hívekkel s imádkozott; miközben a szentostya visszanyerte ismét a kenyér színét.” (...)

Az egyháztörténet szerint a nevéhez fűződő szent játék, a „gergelyezés” IV. Gergely pápa (IX. sz.) intézkedésére terjedt el. A játékot eredetileg három diákgyerek adta elő: egy közülük püspök volt, kettő pedig káplán. A többi gyerek – a megfelelő öltözetben – egy-egy mesterséget képviselt, ők csupán kísérők voltak. A „püspök” a templomban versbeszédet mondott, majd tavaszköszöntő seregével bejárta a helységet. E játékkal egyben diákokat is toboroztak az iskolának – Gergely a középkori iskolák és diákok egyik legkedvesebb patrónusa (védőszentje) volt. Mária Terézia iskolareformja előtt a tanév akkor kezdődött, amikor a természet Isten akaratából a körülöttünk lévő teremtett mindenkben s bennünk, emberekben is a nekilódulást, az indulást ösztönözte. A porosz típusú iskola szeptemberi kezdete, a befelé fordulás őszi időszaka semmivel nem ösztönzi az embert, a gyermeket a nekilódulásra. A tavaszi kinyílás helyett a becsukódás állapotában történő „oktatás” kiszolgáltatottá teszi a lelket, és e kiszolgáltatottság okán a tanítás nevelő-növelő hatása helyett egyenes következménye lesz

ezen „okításnak” az idomítás; erőszak tétetik a lelken – nem Istennel együtt, hanem a lélek természete ellenében kapott mag köves talajra hull, nem terem jó gyümölcsöt.

A hazai „gergelyezésben” az Aprószentek napján választott gyermekpüspök középkori hagyománya is benne foglaltatik. A csökölyi református diákok bokrétásan, szalagokkal ékesített mogyorópálcával köszöntöttek azoknál a házaknál, ahol új diáknak való gyereke találtak. A szülők a toborzókat tojással, süteménnyel és pénzzel jutalmazták. Az iskolában terített asztal várta őket, majd a templomi könyörgésre harangoztak, s csak utána kezdődött meg a tanítás. A szerda és a szombat koledáló napnak számított: a tanulók telepakolták hozott tojással, kukoricacsővel, s ezzel-azzal a tanító kosarát. A falusi néptanítót a „nemzet napszámosát” éppúgy, mint a szolgálatát máshogyan tevőt – így a gyógyító embert-asszonyt, a tudóst, a táltost is – eltartotta a közösség, melynek gondját viselte, melyet tudásával, Istentől kapott tehetségével gyarapított. (Falusi tanítónak lenni megbecsültséget jelentett, hiszen az élethez szükséges tudásért cserébe az élet fenntartásához szükséges javak, étel-ital volt a fizetség; a kézzelfogható, a „megfizethető”, cserébe a megfoghatatlan, a megfizethetlenségért.)

Gergely a középkorban tavaszkezdő, melegváró napnak számított. A Julián-naptár szerint ez a tavaszi napéjegyenlőség időszaka. Régen e napon a honti gyerekek acélt és tűzkövet tartva kezükben így köszöntöttek: „acélt hoztam, tüzet ütöttem kegyelmeteknek”. Az acélt úgy dobták a földre, hogy az egy darabig forogjon; a tavaszba forduló Napot idézték vele. Zalaszentbalázs szőlősgazdái szerint az e napon metszett tőkéről sok bort szüretelnek. A síógárdiak ekkor metszették a szőlők sarkaiban „örkődő” négy tőkét.

Gergely névünnepe vetőnapnak számított búzára, rozsra, hüvelyesekre és palántás növényekre.

A Halak időszaka, az áldozati halál napjai, miképpen az ilyenkor ébredő mocsár nádi lidérce, a lúdvérc: titokzatos. Gergely legendái a titokzatos szentek, s legendák az esztendő körében másutt ilyen gazdagságban nem tapasztalható bokrának első hajtásai. E titokzatosság március 17-én tetőzik, amely napot négy „titkot hordozó” szent magasztosít.

Március 17. Arimatiai József

(Előkelő zsidó tanácsúr, Jézus titkos tanítványa.)

Ő az, aki Jézus testét elkéri Pilátustól, és saját sírboltjába temeti: „Mikor beesteledett, jött egy Arimateából való gazdag ember, név szerint József, aki maga is tanítványa volt Jézusnak. Odament Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Akkor Pilátus megparancsolta, hogy adják ki neki. József fogta a testet, begöngyölte tiszta gyolcsvászonba, és betette sziklába vágott, saját, új sírboltjába. A sír bejáratához egy nagy követ hengerített és elment.” (Mt.27,57-60) János apostoltól tudjuk, hogy vele volt Nikodémus is: „Ezután az arimatiai József, aki Jézus tanítványa volt – de csak titokban, mert félt a zsidóktól –, megkérte Pilátust, hogy levehesse Jézus holttestét. Pilátus megengedte neki. Elment tehát, és levette Jézus holttestét. Eljött Nikodémus is, aki először éjszaka ment Jézushoz, és mirhából és aloéból készült olajat hozott, mintegy száz fontnyit. (Jn.19,38-39) Nikodémus apokrif evangéliumában ő az, aki a Megváltó kicsorduló vérét kehelybe gyűjti: ő a Grál-titok hőse. A Grál eredetileg széles tálat jelentett, amely a legenda szerint minden áldott pillanatban ételt-italt és minden szükséges jót nyújt a híveknek; s e kehely az isteni igazság edénye is: „igazságosztó”. Ókori hagyomány szerint az Utolsó Vacsorán ebből az edényből vendégelte meg Jézus a tanítványokat, s a keresztfán ebbe csorgott szent vére. Jézus feltámadása után angyalok tartották ég és föld között, majd a templomos lovagok őrizték a Megváltás hegyén. A hagyomány szerint az edény jáspisból való, aki láthatja, az örökké ifjú marad. Senki sem keresheti, senki meg nem találhatja. A Grál maga hívja meg szolgáit a Megváltás hegyének várába. Az elhívott neve megjelenik a Grálon, s az elhívott – ha beteg, ha sánta is – odatalál a szolgálat helyére.

Makkay János a Grál-misztériumot „Szent László és Szent Grál” tanulmányában – a nyugati Arthur-legendakörhöz tartozót is – iráni-szkíta tövűnek véli. Említett munkájában lovagkirályunkat, Szent Lászlót a kereszténnyé lett ősi tudás testesítőjének tartja; a laskodi templom középkori falképén nem véletlenül kerül egymás mellé a Megváltó vérét fölfogó kehely és a lovagkirály. A kehely és Szent László összetartozását Makkay a váradi legendával is alátámasztja: „Egy vitéz nyomasztó szükségben ezüst ivócsészéjét, melyet a kegyes király adományozott apjának, eladásra kínálta egy ispánnak, de az ispán a kapzsiság szenvedélyében azt hazudta, hogy a vitéz éppen tőle lopta. Kálmán király fia (II.) István király Valter váradi püspököt bízta meg, hogy ezt a pert törvényes eljárással folytassa le. A püspök nagy bizonyossággal bízva boldog király érdemeiben, olyan bírósági ítéletet hozott, hogy tegyék a csészét Szent László sírjára: bizonyítsa be az Úr, ki érdemli meg kettőjük közül igazság szerint. Az ispán pedig maga felől nagy reménységben lépett a sírhoz, hogy megragadja a csészét: mint egy halott zuhant le nyomban, és súlyos kábulatában sem a csészét nem tudta megragadni, sem a földről nem tudott fölkelni. A szegény katona szintén odamegy és Istennek hálát adva elviszi jószágát.” Makkay szerint a szent király csészéje „a szent Lélek tiszta edénye, az igazságos ítéletű király tiszta edénye, tehát maga a király, aki Égi kegynek edénye, kiváltságos, jeles edény, az igazságos ítéletnek edénye...”

Wolfram von Eschenbach Parsifal-eposzában a Grál királyok családját az Anjou-házhoz sorolja; így egyebek között Nagy Lajos királyunk is a Grálok ivadéka. Nagy Lajost meghitt szálak fűzték a pálosokhoz, akik hazánkban egyetlenként tartották számon Arimathiai József ünnepét.

Március 17. Longinus

(Római százados, aki a keresztfán kiszenvedett Jézus oldalát lándzsájával megnyitotta. Ünnepét az 1900-as évekig március 15-én ülik)

A keresztény hagyomány két Longinust ismer, mindkettő római katona. Egyikük közkatona, aki Pilátus parancsára a kivégzésnél jelen van, s Krisztus oldalát dárdájával megnyitja; másikkal százados, akit Krisztus sírjának őrzésére rendeltek.

A hagyomány szerint a Cezareában született Longinus altiszt Pilátus felderítője volt: a Jeruzsálemben történt dolgokról rendszeresen tett jelentést feljebbvalójánál. Jelen volt Krisztus elítélésénél, majd a keresztrefeszítésnél is, ahová a kivégzést felügyelni s őrt állni rendelték. A szombat közeledtével az elítéltek testét le kellett venni a keresztről; a két lator lábszárát megtörték, ám látván, hogy Krisztus immár halott, oldalát lándzsával megnyitották, s abból vér és víz folyt ki. E lándzsadöfés eszközlője volt Longinus, a közkatona. A Szentírás így tudósít: „Mivel péntek volt, a zsidók nem akarták, hogy a holttestek szombaton a kereszten maradjanak; az a szombat ugyanis nagy ünnepnap volt. Arra kérték tehát Pilátust, hogy törjék el a lábszárcsontjukat, és vegyék le őket. Ezért odamentek a katonák, és eltörték az egyik, majd a másik vele együtt megfeszített ember lábszárcsontját. Amikor pedig Jézushoz értek, mivel látták, hogy már halott, az ő lábszárcsontját nem törték el, hanem az egyik katona lándzsával átszúrta az oldalát, amelyből azonnal vér és víz jött ki.” (Jn.19.31-34). Lándzsáját Nikodémus veszi magához, s őrzi; majd Rómába, a lateráni bazilikába kerül, hegye pedig Párizsba. Longinus ereklyéiből később jut Róma, Lisszabon, és Prága templomaiba is. Ezen Longinus Krisztus feltámadásakor az apostolok tanítványa lett, s pünkösdkor az első megkereszteltek között találjuk, majd huszonnyolc éven át hirdette az evangéliumot Cezareában. Végül mert Krisztust nyíltan megvallotta, Octavius római helytartó nyelvét kivágatta, fogait kitörette; ám Longinus annál ékesszólóbban hirdette Krisztust! Az imádásra elébe tett bálványokat lerontotta, s abból a gonosz lelkek látható módon menekültek, némelyek a közel állókba futottak és gyötörték őket. Longinus imájára e megszállottak meggyógyultak, és megtértek. A helytartó megátalkodott maradt, ám a kínzások alatt megvakult. Longinus megjövendölte, hogy szeme

világát csak akkor kapja vissza, ha fejét véteti. Ez meg is történt, s a helytartó visszanyerte látását és megtért.

A másik Longinus (százados), aki szintén jelen volt a keresztfeszítésnél, hogy a rendbontásnak elejét vegye, mikor a Krisztus halála körüli csodákat látta, megvallotta Őt. A Szentírást idézzük: „A százados pedig, és akik vele együtt őrizték Jézust, a földrengés és a történetek láttán nagyon megrémültek és azt mondták: »Ez valóban Isten Fia volt.«” (Mt.27,54) Krisztus oldalának megnyitása után Pilátushoz fut, s miután értesíti őt a történetekről, megrendülten a sírhoz megy, s ott marad Krisztus feltámadásáig. Erről is hírt ad Pilátusnak, aki hallgatásra inti, ám Longinus nem hajlandó elfogadni a pénzt, amit azért kapott volna, hogy Krisztus követőit vádolja a feltámadott test ellopásával; inkább elhagyja a római hadsereget és visszavonul, jámbor életet él. Ennek híre menvén, lázítással vádolják, ám ő az elfogására küldött katonák elé siet, a kérdésre, hogy hol van Longinus, azt válaszolja, hogy majd ő megmutatja, csak kövessék, majd házába invitálja és gazdagon megvendégli elfogóit; kilétét csak a vendégség után fedi fel. Szomorú katonatársait szelíden vigasztalja, majd önként hajtja fejét az életét kioltó kardcsapás elé. Levágott fejét lándzsára tűzve viszik vissza Jeruzsálembe, Pilátus pedig a zsidóknak adja, akik a városon kívül mocsárba dobják a fejet. Egy jámbor özvegy azonban álmában intést kap felőle, s testével együtt Cezáreába viteti, és eltemetteti az ereklyéket.

Longinust a középkorban szemfájósok hívták segítségül; nálunk a szívbetegek pártfogója. Sándorfalva javasasszonyai eképpen idézték meg erejét: „Longénusz dárdája szüntesse mög a fájdalmakat!” Egy pécsváradi német könyörgés szerint minden fájdalom ellen foganatos Longinus közbenjárása.